

Saksbehandler:
Kiti Gjerstad
Epost:
kiti.gjerstad@forbrukerradet.no

Vår dato:
26.11.2020

Vår referanse:
20/17134 - 1

Deres dato: Deres referanse:

Forbrukerrådets innspill til handlingsplanen for bærekraftsarbeidet i Norge

Forbrukerrådet viser til den planlagte nasjonale handlingsplanen for bærekraftsmålene, og regjeringens invitasjon til å sende innspill til denne.

Med dette innspillet ønsker Forbrukerrådet spesielt å løfte frem forbrukernes rolle i en omstilling til et mer bærekraftig samfunn, og komme med noen forslag til områder vi mener bør med i en handlingsplan:

1. En ambisiøs og omfattende nasjonal strategi for sirkulærøkonomi kan bidra til oppnåelse av flere av bærekraftsmålene. Forbrukere må med i omstillingen og det må bli enklere å ta mer miljøvennlig valg som forbruker.
2. Et bærekraftig matsystem på verdensbasis, men også nasjonalt, er helt avgjørende for å nå flere av bærekraftsmålene: hva vi spiser og måten maten er produsert på, har stor betydning for helse, klima og miljø. Dette gjelder ikke bare matsvinn og målsetting om en halvering innen 2030, men også viktigheten av et mer bærekraftig kosthold og en mer bærekraftig produksjon og verdikjede for mat.
3. Byggenæringen er i dag en av de største forbrukerne av råvarer. Bolig har både direkte og indirekte relevans til flere av bærekraftsmålene. For å legge til rette for en mer bærekraftig byggenæring vil det være viktig å både legge til rette for lengre holdbarhet på materialer og større gjenbruk av bygg- og vedlikeholdsmaterialer.
4. Finansforetak spiller en svært viktig rolle i det grønne skiftet og i arbeidet med å løse klima- og miljøutfordringene. Det er viktig å både legge til rette for å stimulere til finansiering av innovasjon, utvikling og industrialisering av nye bærekraftige løsninger og av ulike finansprodukter.

Forbrukerrådet har merket seg at Riksrevisjonen i sin undersøkelse av styring av og rapportering på den nasjonale oppfølgingen av bærekraftsmålene finner flere mangler¹. Det påpekes bl.a. at den nasjonale oppfølgingen av bærekraftsmålene ikke har vært godt nok koordinert og at Norge mangler en helhetlig plan for gjennomføring av 2030-agendaen med bærekraftsmålene. Forbrukerrådet er glad for at Regjeringen nå vil utarbeide en ny handlingsplan for bærekraftsmålene og forventer at det vil resultere i en helhetlig plan som også ivaretar behovet for en koordinert innsats.

¹ <https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/no-2020-2021/styring-av-og-rapportering-pa-den-nasjonale-oppfolgingen-av-barekraftsmalene.pdf>

Dette innspillet må sees i sammenheng med Forbrukerrådets tidligere innspill til regjeringens arbeid på nasjonal strategi for sirkulærøkonomi.²

Forbruket må endres og forbruker må med

Mellom 60 og 80 prosent av den samlede miljøpåvirkningen er estimert å skyldes miljøeffekter fra produksjon av varer og tjenester. Bærekraftsmålene kan ikke nås uten forandringer i måten vi produserer og forbruker på. Mange undersøkelser viser at forbrukere er opptatt av miljø og ønsker å ta miljøvennlige valg.³ Det miljøvennlige valget er imidlertid i dag ofte både dyrt og vanskelig for forbrukere å ta. Forbrukerrådet forventer derfor at handlingsplanen har et tydelig fokus på å gjøre det enklere for forbruker å ta bærekraftige valg.

Bærekraftsmålene må sees i sammenheng med sirkulærøkonomi og det kreves et systematisk skifte i vår samfunnsmodell å forandre en lineær produksjons- og forbruksmodell med kjøp–bruk–kast til en sirkulær modell. Det er anslått at den norske økonomien i dag kun er 2,4% sirkulær.

Forbrukerperspektivet er helt sentralt for at en omlegging til sirkulærøkonomi skal lykkes. Integrering av forbrukerperspektivet i den sirkulære økonomien er nært knyttet til elementer som lengre levetid og holdbarhet på produkter. Pris og tilgjengelighet av reparasjoner, muligheter til oppgradering, demontering og gjenvinning av produkter er også sentrale elementer. Sirkulærøkonomi handler også om muligheter til å gi produkter et nytt liv ved å selge dem i bruktmarkedet.

Økning av utnyttelsesgraden for produkter kan også oppnås gjennom leie- eller leasingmodeller. Klar, pålitelig og relevant informasjon trengs også slik at forbruker kan ta informerte valg og bidra til denne overgangen.

Holdbarhet og reparerbarhet må også sikres i møte med en økende andel produkter med digitale egenskaper. Forhåndsinstallert programvare må ses på som en del av produktet, og omfattes av reklamasjons- og garantirettighetene. Digital støtte og oppgraderinger må være tilgjengelig for en periode som gjenspeiler den forventede levetiden til produktet.

Mye av lovgivningen som gjelder produkter ligger i EU og det er viktig at Norge tar en aktiv pådriverrolle i mange av prosessene på sirkulærøkonomi. Det nasjonale handlingsrommet må imidlertid også benyttes til å:

- Styrke forbrukerrettighetene i tråd med målsettingen for et mer bærekraftig forbruk. Et godt forbrukervern bidrar til at det er mindre lønnsomt å selge produkter av dårlig kvalitet.
- Sikre god forbrukerinformasjon som grunnlag for gode miljøvalg, inkludert bærekraftige kostråd.
- Gjøre det enklere og billigere å reparere. Det bør innføres skattefradrag for reparasjoner av kjøleskap, vaskemaskiner og andre produkter, som gjennomføres hjemme. Merverdiavgiften bør fjernes på reparasjon av blant annet elektronikk, sykler, klær og sko.

²<https://www.regjeringen.no/contentassets/445aed28340b43bd84b1b20c4e517bd2/forbrukerradet---innspill-sirkularokonomi-802191.pdf>

³ For eksempel viser tall fra Forbrukerrådets befolkningsundersøkelse om sirkulærøkonomi (2019), at 9 av 10 er helt eller delvis enig i at det er viktig å være miljøvennlig.

- Stimulere til nye forretningsidéer der det legges til rette for at det blir enklere å dele, låne, leie, bytte og kjøpe brukt/renovert.

Bærekraftig mat

Mat relaterer seg til flere av bærekraftsmålene, slik som 2, 3, 13, 14 og 15. Et bærekraftig kosthold fremmer både helse og miljø. I Norge er mat og drikke det området der flest forbrukere mener det er viktig å ta bærekraftige valg, tett etterfulgt av transport, energi, klær og sko. Forbrukere ønsker å spise mer bærekraftig og klimavennlig mat, men de møter mange barrierer for å faktisk kunne ta disse valgene. Forbrukerne har stor interesse for et bærekraftig matsystem, både nasjonalt og globalt, der produksjon skjer innenfor naturens tåleevne og med så lavt klimaavtrykk som mulig. I Norge bidrar landbruket med 9% av klimagassutslippene. Bærekraftig matproduksjon handler imidlertid ikke bare om å nå klimamålene, men også om ressursutnyttelse, biologisk mangfold, vannforbruk, bevaring av matjord, naturvern, dyrevelferd og sosiale forhold. Dette er viktig å se i sammenheng. Regjeringens nasjonale handlingsplan for bærekraftsmålene mener vi bør hente inspirasjon fra og styrke folkehelsefeltet, sett i lys av arbeidet for å gjøre det enkelt å velge sunt. Vi mener videre at handlingsplanen må legge føringer for en bedre innretting av mat- og landbrukspolitikken i tråd med bærekraftsålene.

Et bærekraftig boligmarked og sirkulær byggenæringen

Byggenæringen er i dag en av de største forbrukerne av råvarer, med 41 milliarder tonn i året. For å muliggjøre sirkulasjon av bygg- og vedlikeholdsmaterialer trengs det utvikling av modulbaserte bygg- og vedlikeholdsprodukter og systemer for å benytte eksisterende bygg som materialbanker.

Forbrukerrådet mener det er flere konkrete tiltak som kan bidra til mer bærekraftig byggenæring:

- Det må tilrettelegges for at entreprenører, håndverkere og forbrukere i større grad kan gjenbruke brukte og eksisterende materialer.
- Det bør stilles krav om at en større andel byggematerialer er modulbaserte løsninger som enkelt kan demonteres og gjenbrukes.
- Sirkulærøkonomi bør med som kriterium ved offentlige anskaffelser, og slik påvirke tilgang på produkter også ved private innkjøp.
- Reklamasjonsretten på ny bolig etter bustadoppføringslova bør økes fra fem til ti år for å sikre lengre holdbarhet på materialer.

Boligmarkedet i Norge er komplekst. Cirka 80% eier bolig, mens ca. 20% leier. Antallet leietakere målt opp mot eiere er økende. Fordi vi har et tverrpolitisk ønske om å opprettholde eierlinjen, subsidieres boligeiere med rundt 60 milliarder. Leietakere mottar ingen tilsvarende subsidier. Av dagens leietakere er ca. 20% studenter. Over 70% av leietakerne leier bolig av en uprofesjonell utleier. I deler av landet stiger boligprisene langt hurtigere enn lønnsveksten, og vi ser en voksende trend hvor særlig unge og tilflyttere ikke har råd til å kjøpe bolig⁴. En økende gruppe som ikke får ta del av både de ikke-subsidierte og de subsidierte fordelene i

⁴ <https://eiendomnorge.no/aktuelt/blogg/sykepleierindeksen-h1-2020>

boligmarkedet, gjør at pilen peker i feil retning på bærekraftsmål 10 «Mindre ulikskap». Det kan på sikt få konsekvenser for flere av de andre bærekraftsmålene, som nr 1 «Utrydde fattigdom», nr 3 «God helse og livskvalitet», nr 8 «Anstendig arbeid og økonomisk vekst» og nr 11 «Bærekraftige byer og lokalsamfunn». Dagens husleielov bygger på en NOU fra 1993. Den har et forbrukervennlig utgangspunkt, men fungerer ikke etter sin hensikt da vi i Norge har så høy andel småskalautleie (over 70%). I praksis opplever norske leietakere liten grad av bostabilitet. Forbrukerrådet mener følgende tiltak kan bidra til at den voksende ulikheten snur:

- En revisjon av dagens husleielov med fokus på å styrke leietakers rettigheter og øke bostabilitet, særlig i pressområder.
- En overordnet offentlig analyse og innsikt i leiemarkedet.
- Tilrettelegging for ansvarlig og profesjonell boligutleie, særlig i pressområder.

Bærekraftig finans er avgjørende for det grønne skiftet

Finansforetak spiller en svært viktig rolle i det grønne skiftet og i arbeidet med å løse klima- og miljøutfordringene. Bankene har en spesielt viktig rolle knyttet til å formidle kapital på en måte som både kanalisere økonomiske ressurser til prosjekter og investeringer som medvirker til lavere karbonavtrykk og reduserte klimaendringer, og som samtidig understøtter overgangen fra en lineær til en sirkulær økonomi.

Finansmarkedenes forventninger til en grønn omlegging kan i seg selv påvirke tempoet i omstillingen. Det er derfor viktig å både legge til rette for å stimulere til finansiering av innovasjon, utvikling og industrialisering av nye bærekraftige løsninger og av ulike finansprodukter.

Finansielle produkter som selges av finansinstitusjoner som bærekraftige må formidles på et sannferdig grunnlag. Dette forutsetter tydelige merkeordninger og at det eksisterer objektive standarder og referanseindekser for grønne finansielle produkter og bærekraftige investeringer.

Forsikringsforetak har en viktig rolle knyttet til å bidra til å redusere klimarisiko både for forbrukere og husholdninger og for næringslivet. Husholdninger og forbrukere vil i stadig større grad bli eksponert for klimaendringer og dermed også klimarisiko i skadeforsikringsmarkedet, hvor mer ekstremvær og større skadeomfang kan resultere i økte premier, dårligere vilkår og begrensninger i tilgang til visse forsikringsprodukter. Forbrukerrådet er opptatt av at skadeforsikringsselskaper blant annet bistår husholdninger gjennom å premiere forebyggende tiltak som kan redusere eksponeringen mot klimarisiko.

Forbrukerrådet mener at:

- I det grønne forbrukerskiftet må forbrukere få vite miljømessige konsekvenser knyttet til valg av finansielle produkter og tjenester på lik linje med annen produktinformasjon, for å sikre retten til å velge bærekraftig.
- Forbruker- og investorbeskyttelsen må forsterkes, blant annet for å unngå grønnvasking, og det må derfor etableres tydelige merkeordninger, klassifikasjonssystemer for bærekraftig virksomhet, standarder for grønne finansielle produkter og referanseindekser for bærekraftige investeringer.

- Økonomiske insentiver bør premiere næringsaktører og forbrukere som velger grønt og bærekraftig, blant annet ved at skatte- og avgiftsfordeler enten forsterkes eller innføres som kan bidra til å vri forbruk og produksjon i en enda mer bærekraftig retning.

Forbrukerrådet ser frem til resultatene av regjeringens arbeid, og deltar også gjerne i eventuell videre arbeid med handlingsplanen.

Vennlig hilsen
FORBRUKERRÅDET

Gunstein Instefjord
fagdirektør

Kiti Gjerstad
seniorrådgiver

Dette dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke signatur.